

REPREZENTANȚII SEBEȘULUI ÎN PARLAMENTUL UNGARIEI (1866-1918)*

Vlad POPOVICI**

Studiile privind aleșii în Parlamentul Ungariei din circumscripțiile ardelenene, între 1866 și 1918, nu sunt foarte numeroase, iar sintezele, deși subliniază caracterul special al procesului electoral din Transilvania, nu acordă o atenție diferențiată fostei provincii¹. Istoricii români au abordat subiectul în mod absolut ocazional și aproape exclusiv în legătură cu mișcarea națională². Recent, o serie de cercetări mai aprofundate au propus apropierea de subiect la nivel microzonal sau local, utilizând analizele longitudinale de discurs³ și metoda prosopografică⁴. În această ultimă categorie se înscrie și demersul nostru, a cărui intenție este de a oferi o imagine de ansamblu asupra procesului electoral din zona Sebeșului și a deputaților aleși de această circumscripție în Parlamentul Ungariei.

Circumscripția, votanții și procesul electoral

După ce la Dietele Transilvaniei din 1863-1864 și 1865 scaunul Sebeș trimisese câte doi deputați, iar orașul Sebeș alți doi⁵, în perioada dualistă au avut loc mai multe reorganizări în planul geografiei electorale, care au restrâns, treptat, reprezentarea orașului și fostului scaun sășesc în Parlamentul de la Budapesta. Diminuarea cantitativă a reprezentării a fost un pas firesc spre modernizarea procesului electoral și a reprezentativității parlamentare, în paralel cu debarasarea de vechile privilegii premoderne. De altfel, chiar și după reorganizări succesive, Sebeșul a rămas o circumscripție mică, depășind greu pragul de 1000 de votanți abia după 1900. În aceste condiții, se poate afirma că orașul și scaunul, mai târziu circumscripția lărgită, au rămas în mod evident suprareprezentate în Parlamentul Ungariei

* Acest studiu a fost realizat în cadrul proiectului CNCS PN-II-PCE-2011-3-0040, *Elita politică din Transilvania 1867-1918*.

** Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca; e-mail: vladutpopovici@yahoo.com.

¹ Sintezele însoțite de cataloage prosopografice: Toth 1973; Ilonszki 2009. Dintre studiile recente privind procesul electoral în Transilvania: Pál 2010a; Pap 2010; Bertényi 2010.

² Mândruț 1995; Mândruț 2003; Faraon 2008; Iudean 2011; Iudean 2012.

³ Fehér 2013.

⁴ Pál 2011; Pál 2013; Onojescu, Iudean 2013; Pál 2014.

⁵ Papp 1866, p. 195-196; Protocolulu 1866, p. 10.

dacă luăm în considerare raportul dintre numărul deputaților, numărul locuitorilor cu drept de vot și numărul total al populației. Din motive ce țineau de strategia electorală a guvernelor Ungariei, această situație a reprezentat o caracteristică a Transilvaniei în general și a Pământului Regesc în particular⁶.

Între 1866 și 1875 comunele din scaun⁷ și din orașul Sebeș au format două circumscripții electorale teoretic distincte, dar între 1866 și 1872 alegerile s-au desfășurat unitar. Practic, fiecare votant alegea doi candidați, iar la final primii doi candidați din listă în ordinea numărului de voturi deveneau reprezentanți parlamentari⁸. În 1875, după modificarea legislației electorale, a avut loc delimitarea votanților din oraș și suburbii de cei din restul scaunului, respectiv alegerea fiecărui deputat în circumscripția proprie⁹. În același an au avut loc discuții în Parlamentul Ungariei privind reunirea orașelor mici transilvănene și a scaunelor aferente în câte o singură unitate geografico-electorală¹⁰, iar începând cu ciclul electoral 1878-1881 a funcționat o nouă circumscripție, care cuprindea toate fostele localități ale scaunului Sebeș, precum și câteva localități din fostul scaun Miercurea¹¹. Aceasta trimeea un singur deputat în Parlament. Noile localități componente se aflau în general la distanțe rezonabile de oraș (3-20 km). Excepție făceau Jina (39 km) și Șugag (28 km). Dintre localități, în afara orașului Sebeș, 16 făceau parte din plasa administrativă Sebeș, iar 5 din plasa Miercurea (inclusiv Miercurea Sibiului). Costurile maxime „oficiale” ale călătoriei spre centrul de votare variau în anul 1900 între 4 și 7 coroane, ajungând la 12 coroane pentru cele două localități mai depărtate¹². Acest amănunt era însă, de obicei, mai important pentru candidați, printre ale căror cheltuieli electorale se număra nu de puține ori transportul votanților proprii spre centrul de votare.

O imagine generală a structurii etno-confesionale a circumscripției la 1900 este oferită în tabelele 1 și 2¹³. Se poate ușor observa că zona era dominată etnic de români (79%), urmați de sași (18,3%), iar populația

⁶ Gerő 1997, p. 13-16.

⁷ Călnic, Deal, Lancrăm, Loman, Petrești, Pianu de Jos, Pianu de Sus, Răchita, Răhău și Strungari.

⁸ *Gazeta Transilvaniei*, nr. 22, din 19/31 martie 1866, p. 86-87.

⁹ *Ibidem*, nr. 58, din 14/26 august 1875, p. 3.

¹⁰ Pap 2010, p. 141.

¹¹ Căpâlna, Cărpiniș, Călnic, Deal, Dumbrava, Gârbova săsească, Jina, Lancrăm, Laz, Loman, Miercurea Sibiului, Petrești, Pianu de Jos, Pianu de Sus, Răchita, Răhău, Recea, Săsciori, Sebeș, Sebeșel, Strungari și Șugag. Aceștia li se adaugă locuitorii din viitoarele localități Purcăreți și Plaiuri (astăzi aparținând comunei Pianu).

¹² Szivák 1901, p. 865.

¹³ Calculele după Varga 2010. Criteriul delimitării etnice era limba maternă, definită ca limba pe care respondentul o folosea în mod curent.

vorbitoare de limbă maghiară deținea doar 2,2% din cei 37664 locuitori. Din punct de vedere confesional, ortodocșii deținea 78,1%, urmați de luterani (16%), celelalte confesiuni deținând procente insignifiante: romano-catolici 2,5%, reformați 1,9%, greco-catolici 1%, israeliți 0,3% și unitarieni 0,1%. Fără a detalia și structura etno-confesională a vechilor circumscripții din perioada 1866-1875, notăm doar că era și mai dezechilibrată, populația maghiară în afara orașului Sebeș fiind de ordinul câtorva zeci de locuitori, în timp ce populația germană era concentrată în Pianu de Jos, Călnic și Petrești - în total aproximativ 1500 de locuitori.

Tabelul 1. Structura etnico-lingvistică a circumscripției electorale Sebeș (1900)

Lb. maternă	Română	Maghiară	Germană	Alta	Total
Populația	29757	842	6908	157	37664
%	79	2,2	18,3	0,5	100
Deputați	2	14	5	0	21
%	9,5	66,5	24	0	100

Tabelul 2. Structura confesională a circumscripției Sebeș (1900)

Conf.	O	GC	RC	Ref.	Ev.-L.	Unit.	Isr.	Neid.	Total
Populația	29467	358	929	730	6032	24	124	0	37664
%	78,2	1	2,5	1,9	16	0,1	0,3	0	100
Deputați	2	1	6	1	2	1	2	6	21
%	9,5	4,7	28,7	4,7	9,5	4,7	9,5	28,7	100

După 1865, în Transilvania s-a aplicat legislația electorală a anului 1848 (art. II/1848)¹⁴. Mai multe modificări s-au încercat a fi aduse încă din 1871, dar dezbaterile în jurul noii legi s-au încheiat abia în 1874, iar diferența de cens între Ungaria și Transilvania a fost păstrată¹⁵. Noi modificări din punct de vedere al extinderii dreptului de vot au fost aduse în 1899, iar alte două legi electorale (1913 și 1918) nu au fost aplicate din cauza Primului Război Mondial¹⁶.

¹⁴ Textul în limba română în *Telegraful Român*, nr. 2, din 6/18 ianuarie 1866, p. 6-7. Vezi și Pap 2010 pentru organizarea circumscripțiilor. O sumară analiză comparativă între Ungaria și Transilvania în Gerő 1997, p. 18-25.

¹⁵ Textul în limba română în Brote 1895, p. 173-201. Pentru analiză: Gerő 1997, p. 27-53.

¹⁶ Gerő 1997, p. 50, 55.

Cifre exacte privind numărul celor care beneficiau de drept de vot în circumscripția Sebeșului s-au păstrat cu regularitate începând din 1884 (**tabelul 3**), dar există date și se pot face estimări și pentru perioada anterioară. Primele informații le avem din anul 1872, când s-au înregistrat 713 votanți¹⁷. Prezența la urne a fost foarte mare (95%), ținând cont de faptul că avem un total de 742 persoane cu drept de vot (377 români și 365 neromâni)¹⁸ și niciun candidat român. Plecând de la evenimentele electorale ale ciclurilor precedente, nu putem elimina nici posibilitatea mobilizării votanților sub amenințarea amenziilor (precum în 1866)¹⁹, dar nu trebuie nici să uităm că în 1872 electoratul român s-a prezentat în număr mare la vot și în alte părți ale Pământului Regesc, ba chiar a propus candidați proprii, influențat de hotărârile conferinței naționale de la Sibiu²⁰.

În 1875 presa înregistrează în circumscripția I (probabil orașul) un număr de 230 voturi pentru avocatul sas Adolf Zay, dar menționează și pasivitatea absolută a celor 235 de electori români. În circumscripția II (probabil zona rurală a scaunului), 55 de electori români au votat pentru Kállay Béni, 8 români au respectat pasivitatea, iar cei 35 de electori sași au votat pentru Edmund Steinacker²¹. Cum presa maghiară menționează o majoritate de 34 votanți pentru Kállay Béni²², putem doar presupune că diferența de 14 votanți a fost formată din electoratul de limbă maghiară, la care corespondentul *Gazetei Transilvaniei* nu face nicio referire. În total, în 1875 avem înregistrați pentru ambele cercuri 298 români și 265 sași cu drept de vot, cărora li se adaugă minim 14 maghiari și/sau evrei. Din păcate este imposibil de precizat ce procent din totalul electoratului reprezintă cei 577 de alegători menționați în varii surse jurnalistice, cu atât mai mult cu cât prevederile legii electorale din 1874 au condus în mai multe circumscripții din Transilvania (foarte probabil și în Sebeș), la o scădere a numărului persoanelor cu drept de vot²³. În lipsa numărului total al alegătorilor nu putem decât să estimăm prezența la vot, care rămâne în continuare ridicată, cu posibile valori variind între 80 și 95%.

Începând cu alegerile din anul 1878, după cum aminteam anterior, Sebeșul și comunele din zonă au constituit o singură circumscripție electorală. Presa nu oferă informații privind numărul votanților sau despre contracandidații din 1878, ceea ce ne face să luăm în considerare posibilitatea ca Lyka Döme să fi fost candidat unic. În 1881 candidează

¹⁷ CRET 2011-2014.

¹⁸ Pál 2010a, p. 559.

¹⁹ *Gazeta Transilvaniei*, nr. 22, din 19/31 martie 1866, p. 86-87.

²⁰ *Ibidem*, nr. 48, din 17/29 iunie 1872, p. 2-3.

²¹ *Ibidem*, nr. 58, din 14/26 august 1875, p. 3. Pentru un medalion biografic, vezi ÖBLOE.

²² CRET 2011-2014.

²³ *Gazeta Transilvaniei*, nr. 43, din 15/27 iunie 1875, p. 3; Gerő 1997, p. 50.

Tamási Béla și Tormay K.²⁴, ambii cu programul Partidului Liberal, cel dintâi obținând mandatul. Nici acum, nici la alegerile parțiale din toamna anului 1883, când este ales Beöthy Algernon, nu apar mențiuni ale numărului votanților.

În anul 1884 presa menționează alegerea prin aclamații a lui Éber Nándor, după retragerea din cursă a „ colegului ” său de partid Beöthy Algernon și a unui terț candidat: Löw²⁵. Aceeași sursă dă numărul de 898 persoane cu drept de vot, în timp ce hărțile electorale ale timpului înregistrează 870²⁶. După acest moment, așa cum reiese din **tabelul 3**, numărul persoanelor cu drept de vot din circumscripția Sebeș cunoaște un trend constant crescător, cu excepția unui ușor recul în 1892. Această creștere a modificat balanța etnică a celor cu drept de vot, românii pierzând la începutul secolului majoritatea fragilă pe care o deținuseră anterior. În 1905 o corespondență electorală menționează un număr de 1081 persoane cu drept de vot, dintre care 534 români și 547 sași, maghiari și evrei²⁷. Conform presei românești, nici în 1905, nici în 1906 nu au avut loc violențe la Sebeș în timpul procesului de votare, iar distribuția voturilor a fost în concordanță aproape perfectă cu structura etnică a votanților: românii au votat candidatul propriu, în timp ce sașii, maghiarii și evreii au votat candidatul propus de la centru. „Dezertările” au fost extrem de puține și nu au influențat rezultatul: câțiva funcționari și comercianți români au votat cu candidatul maghiar sau au absentat de la vot, în timp ce câțiva alegători maghiari și sași au votat cu candidatul român²⁸.

Tabelul 3. Numărul total al votanților din circumscripția Sebeș²⁹

Anul	1872	1884	1887	1892	1896	1901	1905	1906	1910
Votanți	742	870	920	902	998	1007	1081	1154	1239

Deputații Sebeșului în Parlamentul Ungariei

Între 1866 și 1918 Sebeșul a fost reprezentat în Parlamentul Ungariei de un număr de 21 de deputați. În cele ce urmează vom prezenta scurte medalioane biografice ale acestora, accentuând cu precădere profilul studiilor și cariera profesională sau politică. Ordinea va fi cea cronologică -

²⁴ Posibil aceeași persoană cu cea din Sturm 1901, p. 382.

²⁵ Probabil Wilhelm Löw (Loew), fost asesor în Miercurea, fost membru al primei adunări a Universității Săsești și fost deputat al Miercurii în 1848, 1873-1875, 1875-1878 (Toth 1973, p. 279; Mádly 2007, p. 11; Mádly 2008, p. 48).

²⁶ CRET 2011-2014.

²⁷ *Tribuna*, nr. 16, din 25 ianuarie/7 februarie 1905, p. 4-5.

²⁸ *Ibidem*, nr. 82, din 30 aprilie/13 mai 1906, p. 3.

²⁹ Sursa: CRET 2011-2014.

în funcție de obținerea mandatului. Trebuie menționat aici că recuperarea informației biografice privind deputații din Parlamentul Ungariei reprezintă, mai ales pentru perioada anterioară ciclului 1884-1887 (când începe publicarea almanahurilor parlamentare), dar și ulterior, o provocare majoră. Există în continuare persoane (și pentru Sebeș, ca și pentru întreaga Ungarie) despre care nu se cunoaște aproape nimic, în afara faptului că au fost deputați (uneori câteva luni) sau au deținut, la un moment dat, o anumită funcție administrativă.

Simion (Simeon, Simon) Balomiri (1808-1882, greco-catolic) a fost în epocă o personalitate locală a orașului Sebeș, ceea ce nu înseamnă că informațiile biografice despre el sunt mai abundente. Cariera sa indică faptul că a terminat studii de drept, urmând tradiția familiei³⁰. La 1848 era jude al scaunului Sebeș și a fost ales deputat în Parlamentul Ungariei. După revoluție și-a continuat parcursul administrativ, iar în 1861 și 1863 îl regăsim în aceeași funcție. Se menționează că ar fi fost și avocat, însă e greu de spus dacă practica această meserie în paralel cu funcția publică. A participat la conferințele naționale din 1861 și 1863, a fost deputat în Dieta Transilvaniei în 1863, din partea scaunului Sebeș, iar în 1866 a fost ales deputat în Parlamentul Ungariei în circumscripția Sebeș I, cu program guvernamental (deákist), mandatul fiindu-i confirmat la 30 martie 1867³¹. S-a numărat printre semnatarii propunerii de hotărâre împotriva intrării în dezbateră Parlamentului a Legii Uniunii Transilvaniei (1868)³². Nu avem informații despre activitatea lui din perioada 1869-1877. Între 1877 și 1879 ocupă funcția de primar al orașului Sebeș³³. La moartea sa, în 1882, a lăsat prin testament Astei suma de 4000 fl. pentru înființarea unei fundații de ajutorare a studenților români³⁴. A fost căsătorit cu Rozalia (n. Isac), iar fiica lor Leontina (1851-1920) a fost a doua soție a deputatului și profesorului universitar Alexandru Roman (1826-1897). O altă fiică, Ermina, a fost soția avocatului sibian Ștefan Păcurariu³⁵. O Elisabeta Balomiri (1814-1892), probabil soră, a fost soția lui Nicolae Isac și mama lui Aurel Isac³⁶, dovadă că relațiile de rudenie între cele două familii erau foarte strânse.

Despre Avram (Abraham) Tincu, avocat ortodox din Orăștie, se cunosc foarte puține informații și nu există, până în acest moment, niciun

³⁰ Un Simeon Balomiri din Sebeș (tatăl?) avea preocupări juridice în anul 1794 (Giura 2006, p. 10).

³¹ Toth 1973, p. 221; Protocolulu 1861, p. 57; Protocolulu 1863, p. 10; *Gazeta Transilvaniei*, nr. 22, din 19/31 martie 1866, p. 86-87.

³² Pál 2010b, p. 95-96.

³³ MTCN 1879, p. 78.

³⁴ *Transilvania*, nr. 6, noiembrie-decembrie 1912, p. 564.

³⁵ Neamțu 1995, p. 16-17.

³⁶ ANRSJC, colecția *Necrologuri*, necrolog Balomiri Erzsébet.

studiu biografic care să-i fie dedicat. A urmat studii juridice, deținea doctoratul în drept la 1863, când a luat parte la Congresul Național Român³⁷. A fost ales deputat în circumscripția Sebeș II în 1866, cu program național-român, avându-l ca principal contracandidat pe Karl Leonhard, cu program deákist, dar mandatul i-a fost validat abia la 5 octombrie 1867³⁸. Nu putea vorbi fluent limba maghiară și era nevoit să-și citească discursurile parlamentare, ceea ce contravenea regulamentului Camerei, fiind uneori tolerat, alteori întrerupt. A semnat și el propunerea de hotărâre împotriva Legii Uniunii (1868). În același an, la 23 mai, a susținut o interpelare privind intenția autorităților de a desființa școala medie de stat din Sibiu pentru a folosi resursele acesteia la înființarea Universității din Cluj. Chestiunea era interesantă pentru români, deoarece în ultimii cinci ani numărul elevilor români ai respectivei școli crescuse exponențial. În ciuda dificultăților lingvistice a avut o activitate destul de consistentă în Parlamentul de la Budapesta, apoi în 1869 a fost ales membru al efemerului Comitet Electoral Central al Partidului Național Român³⁹. A mai fost ales deputat în Parlamentul Ungariei în circumscripția Orăștie II, în toamna anului 1877, dar a renunțat la mandat⁴⁰. Spre sfârșitul secolului se mută la Sibiu, unde locuia încă la 1903.

Karl Leonhard era luteran și a urmat studii juridice. În 1866, când a candidat pentru prima dată în alegerile parlamentare, fiind învins de Avram Tincu, ocupa funcția de fiscal judicial în Sebeș, ceea ce explică și adoptarea platformei partidului aflat la guvernare⁴¹. În 1869 a candidat din nou în Sebeș, din partea aceluiași partid, câștigând mandatul de deputat. A demisionat din funcție la începutul anului 1872⁴². Deși motivele demisiei nu sunt explicit menționate, ele pot fi legate de preluarea, în același an, a funcției de jude cercual în Sebeș⁴³. În anul 1879 nu mai figurează în anuarele funcționărești ale Ungariei⁴⁴, fiind probabil pensionat sau decedat.

Michael Binder a urmat studii juridice și a fost consilier la Curtea de Apel din Sibiu. A fost ales deputat al Sebeșului în 1869, cu program deákist, și a deținut mandatul până la 4 aprilie 1870. Anterior fusese deputat al orașului Sebeș la dietele Transilvaniei din 1863-1864 și 1865, apoi deputat al circumscripției Nocrich în Parlamentul Ungariei (validat la 18 aprilie 1866)⁴⁵.

³⁷ Protocolulu 1863, p. 7.

³⁸ *Képviselelőházi Napló*, nr. 156, din 5 octombrie 1867, p. 10.

³⁹ Păcățian 1906, p. 266-267, 294-300, 347, 378-382, 414, 808; Păcățian 1909, p. 115.

⁴⁰ *Képviselelőházi Napló*, nr. 296, din 2 noiembrie 1877, p. 49.

⁴¹ *Gazeta Transilvaniei*, nr. 22, din 19/31 martie 1866, p. 86-87.

⁴² *Képviselelőházi Napló*, nr. 415, din 9 ianuarie 1872, p. 66.

⁴³ Toth 1973, p. 278.

⁴⁴ MTCN 1879, p. 377.

⁴⁵ Papp 1866, p. 195-196; Protocolulu 1866, p. 6-11; Toth 1973, p. 228.

Naturalistul Albrecht (Albert) Eduard Bielz (1827-1898, luteran) s-a născut la Sibiu și a urmat inițial studii de drept la Academia locală, apoi a servit ca ofițer în armata imperială în perioada revoluției. A fost ales deputat, cu program deákist, la sfârșitul ciclului 1869-1872, în urma demisiei lui Karl Leonhard și mandatul i-a fost validat la 13 aprilie 1872, Camera închizându-și lucrările la data de 15 aprilie a aceluiași an⁴⁶. A candidat și pentru ciclul electoral 1872-1875, dar a obținut doar 258 de voturi, fiind învins de Máriássy Béla. Scurta sa aventură parlamentară nu s-a datorat reputației științifice, ci a venit ca un pas firesc al carierei administrative. A. Bielz fusese secretar financiar la Sibiu, apoi la Târgu Mureș (1867). A fost și membru al Comisiei de Reglementare a Frontierei cu România, iar din 1869 secretar în Ministerul Comerțului⁴⁷. Pierderea mandatului parlamentar în 1872, în fața unuia dintre apropiații prim-ministrului Lónyay Menyhért, i-a fost compensată prin funcția de consilier regal școlar (inspector) al scaunului, apoi al comitatului Sibiu (1873-1878). În 1873, ca recunoaștere a meritelor sale științifice, a fost ales membru al Academiei Maghiare de Științe. Din cauza problemelor de vedere s-a retras după câțiva ani din activitatea politico-administrativă, dedicându-se științei.

Friedrich Schreiber (n. 1826) a urmat studii juridice în orașul său natal, Sibiu, a intrat în administrația Transilvaniei înainte de revoluție, iar în 1851 ocupa funcția de concipist la secția maghiară a Curții de Justiție. Ulterior, trecând examenul de judecător, a obținut un post de secretar la guberniul Transilvaniei. În 1869 a fost transferat la Ministerul de Interne, iar în luna iulie 1870 a preluat mandatul eliberat de Michael Binder. A fost deputat al Sebeșului (1870-1872), apoi al Mediașului (1872-1874). În 1891 și 1892 a reprezentat în Parlament circumscripția Agnita, iar în perioadele 1892-1896 și 1896-1901 circumscripția II a orașului Sibiu. Toate mandatele sale au fost obținute cu program guvernamental (deákist, apoi liberal)⁴⁸.

Máriássy Béla (1824-1897), istoric și om politic maghiar, s-a născut la Berzéte (comitatul Gömör-Kishont) și a urmat studii juridice la Pesta și Bratislava, călătorind apoi în Anglia și Franța. S-a implicat în viața publică încă din 1843, iar în 1848 a avut gradul de căpitan în Garda Națională⁴⁹. A fost ales deputat al circumscripției Abony (comitatul Pest) în 1861 din partea Partidului Rezoluției, iar în 1869 din partea Partidului Pașoptist⁵⁰. În 1872 s-au făcut eforturi din partea guvernului pentru a fi ales într-o

⁴⁶ *Siebenbürgisch-Deutsches Wochenblatt*, nr. 13, din 27 martie 1872, p. 1; *Képviseelőházi Napló*, nr. 483, din 13 aprilie 1872, p. 261; *Képviseelőházi Napló*, nr. 484, din 15 aprilie 1872, p. 290.

⁴⁷ Szinnyei 1890-1914.

⁴⁸ Sturm 1897, p. 336-337; Toth 1973, p. 311.

⁴⁹ Szinnyei 1890-1914.

⁵⁰ Toth 1973, p. 283.

circumscripție din Transilvania și a fost propus inițial pentru orașul Abrud⁵¹. A candidat în final la Sebeș, din partea Partidului Deákist, și a fost ales cu 455 voturi. Pe parcursul mandatului a trecut în rândurile opoziției moderate, inițial ca independent, apoi pe listele Partidului Conservator Catolic⁵². În anul 1875 s-a retras din viața politică și s-a dedicat scrisului istoric.

Groisz Gusztáv sr. (1811-1874, catolic), s-a născut la Cluj, a urmat studii juridice și și-a început cariera ca funcționar la magistratul orașului Cluj (1830), ocupând funcția de primar al urbei în 1848-1849, apoi de comisar cercual și pretor (szolgabíró). În perioada liberală a fost consilier la guvernul Transilvaniei și membru regalist al dietelor Transilvaniei din 1863-1864 și 1865, iar începând din 1869 consilier la Ministerul de Interne de la Budapesta. A fost validat ca deputat al circumscripției Sebeș II, la data de 4 octombrie 1872, pe listele partidului deákist și a deținut această calitate până la moarte, în 7 aprilie 1874. Fiul său, Groisz Gusztáv jr. (1840-1899), a fost de asemenea deputat în Parlamentul Ungariei, din partea orașului Cluj (1896-1899) și, întâmplător, a murit tot în funcție, ca și tatăl său.

Ordódy Pál sr. (1822-1885, catolic) s-a născut la Pesta, a urmat studii juridice și a avut o îndelungată carieră administrativă, ocupând funcția de viconotar în Komárom (1844), consilier la Ministerul Comerțului (1848), funcționar comitatens apoi vicecomite în Komárom (1861-1868), ministru al Comerțului (1880-1882) și comite suprem în Komárom. Între 1849 și 1860 s-a aflat în emigrație. A fost membru al Parlamentului Ungariei din partea circumscripției Udvard (comitatul Komárom) pentru foarte scurt timp în 1849, apoi în 1869, 1875, 1878 și 1881. Mandatul obținut în Sebeș în urma morții lui Groisz Gusztáv sr., în 1874, cu program deákist, nu a reprezentat decât un interludiu de câteva luni înainte de reîntoarcerea în circumscripția de bază, unde a candidat începând din 1875 cu programul Partidului Liberal⁵³.

Adolf Zay (1850-1907) s-a născut la Sibiu, unde a încheiat studiile gimnaziale, apoi a urmat dreptul la Sibiu și Viena. De profesie avocat, a fost implicat în negocierile pentru Legea privind Pământul Regesc (1879) și în cele privind Legea școlilor secundare (1883)⁵⁴. A fost membru al Parlamentului Ungariei între 1875 și 1895. Primul mandat a fost obținut la Sebeș (1875), au urmat cele de la Ghimbav (1878) și Brașov I (1881-1895). Ca opțiune doctrinară s-a situat în rândurile opoziției moderate, candidând când cu program național-săsesc, când cu programul formațiunilor maghiare din același spectru politic (Opoziția Unită, Opoziția Moderată, Partidul

⁵¹ Pál 2010a, p. 553-554.

⁵² Toth 1973, p. 283.

⁵³ Révai 1916, p. 778; Toth 1973, p. 224.

⁵⁴ Kwan 2012, p. 603, 615.

Național al contelui Apponyi)⁵⁵. Dintre deputații sași ai circumscripției Sebeș a fost cu siguranță cel mai radical.

Kállay Béni (1839-1903, catolic) s-a născut la Pesta, într-o veche familie nobiliară și a manifestat încă de tânăr un interes crescut pentru politică. A ocupat funcția de consul general la Belgrad între 1867 și 1875, iar la alegerile din acest ultim an l-a învins pe Edmund Steinacker cu o diferență de 34 de voturi. Deși a fost ales deputat cu programul conservator al Opoziției de Dreapta (fostul Partid Conservator Catolic, reprezentat de Máriássy Béla), a trecut ulterior în rândurile Partidului Liberal. După trei ani de mandat ca deputat al Sebeșului a revenit în corpul diplomatic austro-ungar pe fondul redeschiderii chestiunii orientale (1878). Din anul 1882 a ocupat în paralel funcțiile de ministru de Finanțe al Dublei Monarhii și guvernator al Bosniei și Herțegovinei, până la moartea sa, în 1903⁵⁶. A fost una dintre cele mai importante personalități politice care a reprezentat Sebeșul în Parlamentul Ungariei.

Lyka Döme (1854-1937, ortodox) era urmașul unei bogate și numeroase familii grecești. A urmat studii universitare (probabil agricole) la Pesta și Dresda, fiind menționat în literatura de specialitate ca proprietar de pământ la Pázmánd (comitatul Fejér), dar și ca proprietar de clădiri în zona centrală a Budapestei. Este autorul a numeroase acte de evergetism în folosul școlii și al bisericii, și a avut preocupări în domeniul îmbunătățirii siguranței publice (pompieri, poliție)⁵⁷. A câștigat mandatul de deputat al Sebeșului (1878-1881) cu program liberal, dar pe parcursul ciclului s-a alăturat Opoziției Unite. A rămas fidel acestei orientări și în 1884, când obține mandatul în circumscripția Brețcu cu programul Opoziției Moderate⁵⁸.

Tamási Béla a urmat studii juridice, iar în 1865 era secretar al guvernului Transilvaniei și s-a numărat printre deputații regaliști ai dietei de la Cluj. Ulterior a fost judecător la Tabla Regească din Sibiu. A câștigat mandatul de deputat al Sebeșului în 1881, cu programul Partidului Liberal, învingându-l pe Tormay K., tot liberal. A renunțat la mandat în luna septembrie 1883, pentru funcția de președinte al Tablei Regești din Nagykanisza (comitatul Zala)⁵⁹.

Beöthy Algernon (1839-1900, reformat), născut la Nagymarja-pusztá (comitatul Bihar), a terminat studiile juridice la Pesta, apoi a ocupat funcțiile de pretor (1861) și protonotar (1868) în comitatul natal. Cariera sa

⁵⁵ Wurzbach 1890, p. 220; Sturm 1892, p. 349; Toth 1973, p. 340.

⁵⁶ ÖBLOE; Toth 1973, p. 265.

⁵⁷ Diószegi 2012, p. 15-25.

⁵⁸ Toth 1973, p. 280.

⁵⁹ Protocolulu 1866, p. 6-11; Toth 1973, p. 326.

parlamentară a început în anul 1872 și a continuat aproape în mod neîntrerupt până la moarte. A fost reprezentant al circumscripțiilor Hosszúpályi (1872, 1875), Ugra (1884, 1887, 1892) și Beiuș (1896), precum și al orașului Vârșeț (1878). În anul 1881 a fost învins de Dániel Márton în alegerile de la Dumbrăveni, dar a preluat în octombrie 1883 mandatul din Sebeș al lui Tamási Béla. A candidat întotdeauna cu programul partidelor guvernamentale (deákist în 1872 și liberal ulterior), iar pentru o perioadă de timp a ocupat funcția de notar al Camerei Deputaților⁶⁰.

Éber Nándor (1825-1885, catolic) s-a născut la Buda și a urmat studii diplomatice la Academia Orientală din Viena. Și-a început cariera în Ministerul de Externe austriac, fiind numit în 1848 secretar de legație la Constantinopol. În perioada revoluției a revenit în Ungaria, unde a ocupat funcția de secretar ministerial, apoi a emigrat în Anglia, unde a devenit corespondent de război al ziarului *Times*. A participat în această calitate la toate evenimentele militare majore europene dintre 1853 și 1866. Legăturile cu spațiul britanic au determinat și prezența sa printre fondatorii Băncii Anglo-Ungare, iar apropierea de cercurile guvernamentale i-a asigurat un post în conducerea societății austro-ungare de căi ferate. A fost unul dintre apropiații lui Andrassy Gyula și cu sprijinul autorităților guvernamentale a fost ales deputat în mod constant între 1869 și 1881, din partea circumscripției Sic⁶¹. În 1884 este ales prin aclamații deputat al Sebeșului, după retragerea din cursă a lui Beöthy Algernon și a lui Wilhelm(?) Löw. A murit în luna februarie a anului 1885, la Budapesta.

Contele Horváth-Tholdy (Petricevich-Horváth ante 1858) Lajos (1834-1899, catolic) s-a născut la Cluj, a urmat gimnaziul la Theresianum și studii militare la Academia din Wiener Neustadt. A avut o scurtă carieră de ofițer până în 1860, după care s-a ocupat de administrarea moșiei de la Bretea Română (comitatul Hunedoara). Probabil a urmat și studii de Drept, deoarece în anul 1872 era protonotar comitatens în Hunedoara. La sfârșitul ciclului 1881-1884 a preluat mandatul lăsat liber în Brețcu în urma demisiei lui Gábor Péter. La începutul ciclului 1884-1887 a obținut un nou mandat parlamentar, tot în Brețcu, cu program liberal, dar a demisionat la scurt timp (mandatul fiind ulterior câștigat de Lyka Döme, candidat din partea opoziției). Peste câteva luni, în urma morții lui Éber Nándor, candidează în Sebeș, unde câștigă prin aclamații. A reprezentat Sebeșul în Parlamentul Ungariei timp de 15 ani (patru mandate), fiind ales întotdeauna fără

⁶⁰ Sturm 1897, p. 204; Toth 1973, p. 225.

⁶¹ Szinnyei 1890-1914; Toth 1973, p. 241; Pál 2010a, p. 552; Pál 2011, p. 352; Pál 2014, p. 234-238.

contracandidat, cu programul Partidului Liberal. A fost singurul deputat care a reprezentat această circumscripție mai mult de un ciclu parlamentar⁶².

Vészi József (1858-1940, mozaic) s-a născut la Arad și a urmat studii universitare umaniste la Pesta. Între 1877 și 1894 a activat în redacțiile mai multor ziare de limbă germană din capitala Ungariei, între 1894 și 1896 a fost redactor-șef al *Pesti Napló*, iar după 1896 a migrat împreună cu întreaga redacție la nou-înființatul cotidian *Budapesti Napló*. A fost o prezență activă în viața culturală a Budapestei și a susținut emanciparea evreilor și recunoașterea oficială a cultului mozaic⁶³. După ce a reprezentat Sebeșul între 1899 și 1901, a mai fost ales membru al Parlamentului în 1901 și 1905, cu program liberal, dar și ca opoziționist independent, din partea circumscripției Budapesta III⁶⁴.

Baronul Petrichevich-Horváth Arthur (n. 1872, unitarian) era originar din Hădăreni (comitatul Turda), a urmat gimnaziul la Sighișoara și studiile superioare juridice la Cluj. A fost pretor, apoi prim-pretor în comitatul Târnava Mică (1896-1900), iar în 1901 a obținut mandatul parlamentar în Sebeș candidând cu program liberal și fiind ales prin aclamații. După sciziunea Partidului Constituțional (disidența Andrassy) trece în rândurile acestuia, fiind ales în 1906 deputat al circumscripției Bălăușeri (comitatul Târnava Mică). În 1910 candidează tot la Bălăușeri, ca independent, dar este învins de Kabós Ferenc, candidat din partea Partidului Muncii⁶⁵.

Hieronymi Károly (1836-1911, catolic), a fost unul dintre cei mai prestigioși reprezentanți parlamentari aleși în circumscripția Sebeș. S-a născut la Buda, a urmat studiile gimnaziale la Bratislava, Trnava și Pesta, iar educația superioară și-a desăvârșit-o tot în capitala Ungariei, în domeniul tehnic. A fost inginer-șef al comitatului Maramureș (1861), secretar (1867), consilier (1872) și secretar de stat adjunct (1874) în Ministerul Lucrărilor Publice și Transporturilor, director al Căilor Ferate Maghiare (1882), ministru de Interne (1892-1895) și ministru al Comerțului (1903-1905). Pe parcursul carierei politice a deținut aproape neîntrerupt și funcția de membru al Parlamentului, reprezentând circumscripțiile: Jimbolia (1875-1892), Cojocna (1893-1896), Arad (1896-1901), Satu Mare (1901-1905), Sebeș (1905-1906) și Bratislava I (1910-1911)⁶⁶. Candidatura ministrului Comerțului la Sebeș a venit ca urmare a înfrângerii suferite în circumscripția Budapesta VI, în fața ziaristului Vázsonyi Vilmos - fost deputat al circumscripției și lider al Partidului Burghez Democrat. Contracandidatul

⁶² Sturm 1897, p. 258-259; Toth 1973, p. 259.

⁶³ Zichy, Deresty 1896, p. 157-158; Sturm 1901, p. 389-390; Szinnyei 1890-1914.

⁶⁴ CRET 2011-2014.

⁶⁵ Tassy 1904, p. 54; Fabro, Ujlaki 1906, p. 193; Végvári, Zimmer 1910, p. 472.

⁶⁶ Végvári, Zimmer 1910, p. 295-297; Toth 1973, p. 256.

local, Liviu de Lemény, membru al Partidului Național Român⁶⁷, a fost învins la o diferență de 27 de voturi⁶⁸.

Buday Barna (1870-1936) s-a născut la Ófehértó (comitatul Szabolcs) și a urmat studii de agronomie la Debrecen și Košice. A fost o prezență activă în spațiul publicisticii economice maghiare și a fost membru al mai multor asociații economice. Și-a continuat cariera în spațiul public și după 1919, ca membru al unor comitete și consilii naționale în domeniul economiei, imigrației și învățământului economic. A devenit membru al Camerei Superioare a Parlamentului Ungariei în 1931⁶⁹. Candidatura la Sebeș, în 1906, cu programul Partidului Constituțional, a reprezentat prima sa experiență electorală. Contracandidat a fost tot Liviu de Lemény, acesta pierzând la o diferență de 19 voturi⁷⁰.

Darvai Fülöp (1857-1918, mozaic) s-a născut la Arad, a studiat dreptul la Budapesta și a profesat ca avocat. În timpul serviciului militar obligatoriu a participat la campania din Bosnia, unde s-a evidențiat prin acțiunile de pe câmpul de luptă. A scris pentru ziarele *Ellenör* și *Nemzet*, iar ca avocat a pledat de la început în cazuri importante. Ulterior s-a specializat în procesele legate de evenimentele din campaniile electorale și a ocupat funcții importante în organismele municipale ale Budapestei. A fost implicat activ în viața comunitară evreiască din capitala Ungariei. Ca susținător al Partidului Liberal, și-a păstrat orientarea și după 1906, participând la fondarea Partidului Național al Muncii. La alegerile din 1910 a candidat la Sebeș împotriva fostului reprezentant local, Buday Barna (care participa la alegeri ca independent, dar cu platforma-program a fostului Partid Constituțional)⁷¹.

Statistică electorală și reprezentativitate locală

Dacă ar fi să ne raportăm la terminologia britanică a temei, orașul Sebeș și circumscripția adiacentă ar putea fi asociate mai degrabă cu un *pocket borough* în care majoritatea votanților își exercitau dreptul în calitate de proprietari (de case sau pământ), ca viriliști (plăteau impozit după venit de minim 105 fl.), sau ca urmare a deținerii unei diplome universitare. Procentul celor care votau în baza „vechiului drept” nobiliar sau după

⁶⁷ Liviu de Lemény (1855-1912, ortodox) a fost avocat și membru al comitetelor centrale ale Partidului Național Român între anii 1901-1905 și 1910-1912. Nu există studii biografice dedicate lui. Necrologul în *Telegraful Român*, nr. 16, din 11/24 februarie 1912, p. 64.

⁶⁸ *Pester Lloyd*, nr. 32, din 1 februarie 1905, p. 3; *Tribuna*, nr. 16, din 25 ianuarie/7 februarie 1905, p. 4-5.

⁶⁹ Fabro, Ujlaki 1906, p. 73-74; Lengyel, Vidor 1931, p. 557-559.

⁷⁰ *Tribuna*, nr. 82, din 30 aprilie/13 mai 1906, p. 3.

⁷¹ Zichy, Deresty 1896, p. 89; Végvári, Zimmer 1910, p. 261.

numărul de fumuri era la 1900 de abia 5,5% din cei aproximativ 1000 de electori⁷².

Numărul mic de votanți a generat, după cum era și firesc, apariția a multiple dezechilibre în planul reprezentativității. În primul rând, la 1900, doar 2,7% din întreaga populație (37664) beneficia de dreptul de vot. Chiar excluzând populația feminină (cca. 50%) și populația masculină sub 20 ani (cca. 17%), rămâne o populație de circa 12500 locuitori bărbați peste 20 de ani, dintre care doar 1000 (8%) se regăseau în listele electorale. La 1869, comparat cu situația de ansamblu din Ungaria (6,8%) și Transilvania (4,6%), procentul electoratului din Sebeș era mult sub ambele medii și chiar sub media Pământului Regesc (3,4%)⁷³. Cauzele rezidă atât în situația economică a zonei, cât și în procentul ridicat al populației rurale (80%), criteriile censului fiind mai greu de îndeplinit la sate decât în orașe.

Un al doilea dezechilibru era prezent la nivelul reprezentării etnice, atât din punct de vedere al raportului electori/populație, cât și din cel al raportului aleși/populație. După cum reiese parțial și din **tabelul 1**, pe parcursul întregii perioade, românii au format în jur de 79% din populația circumscripției, dar au constituit doar 48-52% din electorat și au trimis în Parlament doar 2 conaționali (9,5% din totalul deputaților). Sașii au format cam 18% din populația circumscripției, au constituit 48-52% din electorat și au trimis în Parlament 5 conaționali (24%). Maghiarii (adică cei înregistrați unitar ca vorbitori ai limbii maghiare ca limbă maternă) au format 2,2% din populația circumscripției, au constituit circa 2-3% din electorat și au trimis în Parlament 14 deputați (66,5%).

Dezechilibrul etnic s-a reflectat, evident, și în plan confesional. Ortodocșii formau 78,2% din populația circumscripției și au trimis în Parlament 2 deputați (9,5%), dintre care unul român și unul maghiar. Greco-catolicii formau abia 1% din populația circumscripției, dar au trimis în Parlament un deputat (4,7%). Romano-catolicii formau 2,5% din populația circumscripției, dar au trimis în Parlament cel puțin 6 deputați (28,7%). Reformații și unitarienii au fost de asemenea suprareprezențați. Evanghelic-luteranii formau 16% din populația circumscripției, dar în cazul lor, lipsa informațiilor certe privind confesiunea tuturor deputaților sași ne împiedică să avansăm date sigure. Cel mai probabil erau toți cinci evanghelici, însă informații avem doar despre Albert Bieltz și Karl Leonhard. Mica populație israelită a circumscripției (0,3%) a fost reprezentată de doi deputați (9,5%).

Analizând dezechilibrele de reprezentativitate la nivel etno-confesional, identificăm parțial acea suprareprezentare a sașilor subliniată în

⁷² Szivák 1901, p. 1020-1021.

⁷³ Gerő 1997, p. 11-12, 19.

literatura de specialitate, cu mențiunea că aceasta se reflecta mai mult în proporția electori/populație (50% vs. 18%), și mai puțin în cea electori/deputați (50% vs. 24%).

În cazul românilor, dezechilibrele sunt evidente atât la nivel etnic, cât și confesional: marea masă a populației românești, de confesiune ortodoxă, fiind reprezentată de-a lungul întregii perioade de un singur deputat. În același registru însă, trebuie remarcată suprareprezentarea românilor greco-catolici. Desigur, este un caz special din punct de vedere statistic (1 deputat = 4,7%), dar corelat cu situația de ansamblu a mișcării naționale aduce din nou în prim-plan problema raportului greco-catolici/ortodocși în rândul elitei politice românești.

În cazul maghiarilor și evreilor, raportul electorat/populație este, întâmplător sau nu, unul real. În privința raportului electorat/deputați suprareprezentarea este evidentă atât la nivel etnic, cât și la nivel confesional. Partea leului din această suprareprezentare le revine deputaților maghiari catolici, a căror proporție este de 28,7% pentru cei cu confesiunea cunoscută, dar ajunge probabil la 33-38% incluzându-i pe cei nesiguri (înregistrați în **tabelul 2**, în coloana „Neid.”).

Concluzia pur statistică pare a fi că singurii subreprezențați masiv au fost românii ortodocși, dar aceasta este o afirmație extrem de simplistă și are nevoie de multiple nuanțări. În primul rând, analizând distribuția cronologică a mandatelor și corelând-o cu originea geografică a deputaților, observăm că se delimitează două etape. În prima dintre ele (1866-1878) se încadrează toți deputații români și sași (2+5), lor adăugându-li-se și alți candidați perdanți sași - cu toții originari de pe Pământul Regesc. Din 7 deputați, doar 2 (un român și un sas) au candidat cu programe naționale (ambii avocați), ceilalți (toți funcționari) fiind aleși cu programul partidului de guvernământ.

După ciclul 1875-1878 candidații români sau sași la alegeri dispar până în 1905 - cu excepția guvernamentalului Lőw, care se retrage și el în 1884. Tot în această primă etapă au loc primele alegeri ale unor deputați maghiari. Profilul candidaților este relativ similar: foști funcționari regionali sau centrali, cu experiență parlamentară, candidând cu programul partidelor de guvernământ. Excepția a fost reprezentată de Kállay Béni, care a candidat cu program conservator, însă el a avut o înaltă poziție politică anterior candidaturii, iar la scurt timp a trecut în rândurile nou formatului Partid Liberal. Momentul începutului „importului” de deputați în Sebeș coincide cu explozia fenomenului la scara întregii Transilvanii: 1872⁷⁴.

⁷⁴ Bertényi 2010, p. 204.

Tabelul 4. Distribuția geografică și cronologică a deputaților Sebeșului

Români	2	Pământul Regesc (Transilvania)	1866-1869
Sași	4		1869-1872
	1		1875-1878
Maghiari	4	Transilvania	1872-1918
	8	Ungaria	
Evrei	2	Ungaria	1899-1918

Între 1878 și 1918 deputații Sebeșului sunt exclusiv maghiari și evrei, toți fiind aleși cu programul partidului aflat la putere (Partidul Liberal sau Partidul Constituțional). Dintre cei 12 deputați maghiari ai Sebeșului doar 4 au fost originari din Transilvania (Tamási Béla, Groisz Gusztáv sr., contele Horváth-Tholdy Lajos și baronul Petrichevich-Horváth Arthur). Întâmplător sau nu, printre ei se regăsesc și singurii doi aristocrați din întregul grup. Ceilalți 8 deputați maghiari provin din Ungaria, toți fiind legați strâns de Budapesta: 4 dintre ei prin naștere, iar ceilalți dețineau proprietăți imobiliare, au locuit în capitală după terminarea studiilor și/sau dețineau funcții la nivelul administrației centrale. Cei doi deputați evrei erau ambii originari din Arad, dar și-au construit cariera publică în capitală, în domeniul jurnalistic și juridic-administrativ.

Din punct de vedere al pregătirii universitare, 14 deputați au terminat studii superioare juridice (la Sibiu, Cluj și Pesta), 3 tehnice și agricole (Pesta, Debrecen, Košice, Dresda), 2 diplomatice (Viena), unul militar (Wiener Neustadt) și unul umaniste (Pesta). Procentele sunt concordante cu situația la nivelul întregii Ungarii. Din punct de vedere profesional, numărul mic al deputaților nu justifică o statistică detaliată. Avem mai mulți proprietari de pământ, dar unul singur nu a ocupat și funcții administrative înainte de a fi deputat (Lyka Döme), iar liber-profioniștii sunt reprezentați de 3 avocați și 2 jurnaliști. Ceilalți 15 deputați au fost cu toții funcționari locali sau centrali. Printre cei din urmă se numără mai mulți secretari și consilieri ministeriali, un ministru (Hieronymi Károly), un consul (Kállay Béni) și un viitor ministru (Ordódy Pál sr.). Dintre cei 15 funcționari doar 5 (1 român și 4 sași) au fost direct legați de scaunul Sebeș, ceilalți 10 (maghiari și evrei) fiind impuși de la centru.

Sebeșul a reprezentat de-a lungul întregii perioade dualiste un centru de alegere a deputaților fideli partidelor de guvernământ. Dacă până în 1872 acești deputați au fost români sau sași, ulterior a fost inițiată implementarea candidaților maghiari de la centru, majoritatea fără vreo legătură anterioară cu circumscripția.

Numărul mic al electorilor, atitudinea politică progubernamentală a sașilor și nivelul general socio-educational al electoratului au făcut din Sebeș o circumscripție cu grad scăzut de risc și cu costuri electorale (transportul și masa votanților, banchetele electorale, mita electorală) mici în comparație cu alte zone. Faptul că timp de peste 20 de ani (1884-1905) alegerile au avut loc fără contracandidați și cu absența confruntărilor violente, chiar și la început de secol XX, după reintrarea românilor în activitate, contribuie la imaginea unei circumscripții liniștite, în care procesul electoral era mult mai ușor de influențat decât în alte părți.

Pentru majoritatea candidaților guvernamentali, Sebeșul a reprezentat doar o haltă electorală: fie cea în care au făcut primul pas spre parlament, fie cea în care au obținut ultimul mandat (uneori terminat înainte de termen, prin deces). Nu întâmplător, un singur deputat rămâne în acest *pocket borough* mai mult de un ciclu electoral. Probabil și distribuția etnică echilibrată a votanților a contribuit la această situație, românii și sașii anihilându-se reciproc - dovadă că nici contracandidații sași după 1872, nici cei români după 1905 nu reușesc să se impună în fața candidatului „oficial” trimis de Budapesta.

Nu trebuie scăpat din vedere, în acest context, faptul că nerespectarea pasivității de către alegătorii români, în deceniul opt al secolului XIX, este evidentă: în 1872 au fost prezenți la vot, iar în 1875 știm sigur că Kállay Béni l-a învins pe Edmund Steinacker prin voturile românilor. De altfel, așa cum au demonstrat-o alegerile din 1905 și 1906, nici măcar printr-o mobilizare generală exemplară nu s-ar fi putut ajunge la impunerea unui candidat român, micul număr de votanți maghiari fiind decisiv în tranșarea opțiunii electorale, în condițiile în care, în lipsa candidatului propriu, sașii susțineau candidatul „oficial”, iar o înțelegere electorală între ei și români nu mai avusese loc din perioada liberală. În aceste condiții, subreprezentarea statistică menționată anterior trebuie nuanțată, deoarece este evident că deputații trimiși la Sebeș dinspre capitală au fost aleși între 1872 și 1905 cu voturile întregului spectru etno-confesional al circumscripției (inclusiv românii), iar în 1905 și 1906 cu voturile celor circa 50% sași și ale minorității maghiare.

Dincolo de concordanțele sau neconcordanțele statistice, o chestiune importantă în evaluarea reprezentativității rămâne sprijinul acordat de deputați circumscripției care i-a ales și apărarea intereselor locale în Parlament, însă aceasta este un subiect care prin complexitate și dimensiuni se pretează unei cercetări de sine stătătoare.

The Representatives of Sebeş in the Hungarian Parliament (1866-1918)

(Abstract)

The paper follows the electoral process in the constituency formed by the town of Sebeş and its neighbouring areas, starting right before the dualist period (1866) and continuing up to its end (1918). The first part presents the geographical-administrative evolution of the constituency, the number of voters and a general image of the electoral system in use. The second part is formed by the short biographies of the 21 representatives of Sebeş in the Hungarian Parliament. The third conclusive part highlights the low representativeness of both the voters' and the MPs' bodies in relation to the ethnic and denominational composition of the constituency. By building a collective biography of the deputies and relating it to the analyses of the voters' body and the electoral system, the situation of Sebeş as "pocket borough" becomes easy to spot, especially since many of the elected MPs were high officials from Budapest, including former and future Ministers.

Two deputies were sent by both the seat and the town of Sebeş at the Transylvanian Diets of 1863-1864 and 1865, but during the first decade of the dualist period a series of administrative reorganizations gradually limited the representation of the former Saxon seat in the Parliament of Hungary. This quantitative diminishing represented a healthy step towards modernity and the disappearance of early-modern privileges, but even so, Sebeş still remained a small constituency, reaching 1,000 voters only after 1900.

Under the circumstances, after a short period of electing Romanian and Saxon representatives (1866-1872), the voters from Sebeş only sent Hungarian and Jewish representatives in the Parliament from Budapest. Throughout the 1866-1918 time lapse, out of the 21 MPs elected in Sebeş, 2 were Romanians, 5 Saxons, 2 Jews and 12 Hungarians. Both the government pressures, the small number of voters (750-1250), the pro-governmental attitude of the Saxons and the official passivity of the Romanians contributed to this. The majority of the Hungarian and Jewish representatives elected between 1872 and 1918 had no previous ties with the constituency and not even with Transylvania, instead they were people from the capital city, close to the government circles. Many of them had a history of winning mandates for the governing party and they had the required public position and financial means in order to cover the election expenses and secure a parliamentary seat. Their job was made easy by the small number of voters, which lowered the elections expenses (electoral banquets, transportation, bribery). Furthermore, for about 20 years (1884-1905) there were not even counter candidates, so the elections in Sebeş became a mere formality.

In prosopographical terms, the collective profile of the MPs elected in Sebeş fits the overall situation in Hungary, especially in regards to higher education (66% Law graduates) and profession (70% clerks and high officials).

In statistical terms one can speak about a very low representativeness of the electoral body in relation to the constituency's ethnic and denominational structure, and of the deputies in relation with the electoral body they were supposed to represent. Romanian Orthodoxies were heavily under-represented, Saxons were mildly over-represented, while the Hungarians and Jews were heavily over-represented. However, between 1878 and 1918 the Saxons from Sebeş always voted for the Hungarian candidate, the same thing being true for at least 40-50% of the Romanian voters between 1872 and 1905, which adds much to the representativeness of those elected, despite their alien origin and lack of previous ties with the constituency. It seems that, between 1878 and 1905 it was the lack of choice and

of national counter-candidates that drove the Romanian and Saxon towards voting the Hungarian deputies.

Abrevieri bibliografice

- ANRSJC - Arhivele Naționale ale României. Serviciul Județean Cluj.
- Bertényi 2010 - Ifj. Iván Bertényi, „Képviselői import” Erdélyben, avagy az unió egyik velejárója?, în Bodnár Erzsébet, Demeter Gábor (szk.), *Tradicio és modernizáció a XVIII-XIX században*, Debrecen, 2010, p. 199-201.
- Brote 1895 - Eugen Brote, *Cestiunea română în Transilvania și Ungaria*, București, 1895.
- CRET 2011-2014 - *Catalogul Rezultatelor Electorale din Transilvania și Ungaria de Est*
- bază de date electronică realizată în cadrul proiectului *Elita politică din Transilvania 1867-1918*, 2011-2014.
- Diószegi 2012 - György Antal Diószegi, *Adalékok a magyarországi görög Lyka-nemzettség történetéhez*, Budapest, 2012.
- Fabro, Ujlaki 1906 - Henrik Fabro, József Ujlaki (szk.), *Sturm-féle Országgyűlési Almanach 1906-1911*, Budapest, 1906.
- Faraon 2008 - Gheorghe Faraon, *Alegerile pentru Dieta Ungariei din anul 1910 reflectate în săptămănalul făgărășean „Olteanul”*, în *Țara Bârsei*, VII, 2008, p. 133-139.
- Fehér 2013 - Andrea Fehér, *The Political Message of Electoral Speeches Published in the Hungarian Press of Cluj (1869-1910)*, în *TR*, XXII, 2013, 4, p. 32-45.
- Gerő 1997 - András Gerő, *The Hungarian Parliament. A Mirage of Power*, New York, 1997.
- Giura 2006 - Maura Geraldina Giura, *Samuil Micu Clain, traducător al „statutelor scaunelor săsești din Ardeal”*, în *Transilvania*, 5-6, 2006, p. 9-12.
- Ilonszki 2009 - Gabriella Ilonszki, *Képviselők és képviselet Magyarországon a 19. és 20. Században*, Budapest, 2009.
- Iudean 2011 - Ovidiu Emil Iudean, *The Involvement of Romanian Candidates in the Hungarian Parliamentary Elections during the Last Decade of the 19th Century Reflected in the Transylvanian Romanian Press*, în *TR*, XX, 2011, suppl. 2, vol. 1, p. 385-396.
- Iudean 2012 - Ovidiu Emil Iudean, *Deputați guvernamentali români în parlamentul de la Budapesta (sfârșitul secolului al XIX-lea - începutul secolului XX)*, teză de doctorat, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, 2012.
- Kwan 2012 - Jonathan Kwan, *Transylvanian Saxon Politics, Hungarian State Building and the Case of the Allgemeiner Deutscher Schulverein (1881-1882)*, în *EHR*, CXXVII (526), 2012, p. 592-624.
- Lengyel, Vidor 1931 - László Lengyel, Gyula Vidor, *Magyar Országgyűlési Almanach 1931-1936*, Budapest, 1931.
- Mádly 2007 - Lajos-Loránd Mádly, *Vierhundertfünfehn Tage in Wien. Das Tagebuch der siebenbürgisch-sächsischen Nationaldeputation (1850-1851)*, Cluj-Napoca, 2007.

- Vlad Popovici
- Mádly 2008 - Lajos-Loránd Mádly, *De la privilegiu la uniformizare. Sașii transilvăneni și autoritățile austriece în deceniul neoabsolutist (1849-1860)*, Cluj-Napoca, 2008.
- Mândruț 1995 - Stelian Mândruț, *Mișcarea națională și activitatea parlamentară a deputaților Partidului Național Român din Transilvania între anii 1905-1910*, Oradea, 1995.
- Mândruț 2003 - Stelian Mândruț, *Dinamica electoral-politică în Transilvania între anii 1892-1910*, în *AIIGB*, XLII, 2003, p. 313-323.
- MTCN 1879 - *Magyarország tisztí czim- és névtára*, Budapest, 1879.
- Neamțu 1995 - Gelu Neamțu, *Alexandru Roman, marele fiu al Biborului*, Oradea, 1995.
- ÖBLOE - *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950. Online-Edition*, <http://www.biographien.ac.at>, accesat la 30.03.2014.
- Onojescu, Iudean 2013 - Alexandru Onojescu, Ovidiu Emil Iudean, *Politics, Nationalism and Parliamentarism. The Romanian Representatives in the Budapest Parliament*, în *TR*, XXII, 2013, 4, p. 3-16.
- Pál 2010a - Judit Pál, '...mind jobban kezd dítatba hozatni Erdélybe a királyhágóntúli képviselő jelölti bécsempészés'. *Magyarországi képviselők Erdélyben a kiegyezés után*, în *Történelmi Szemle*, LII, 2010, nr. 4, p. 571-584.
- Pál 2010b - Judit Pál, *Uniune sau autonomie? Reglementarea legală a uniunii Transilvaniei în 1868*, în Attila Gidó, István Horváth, Judit Pál (ed.), *140 de ani de legislație minoritară în Europa Centrală și de Est*, Cluj-Napoca, 2010, p. 81-102.
- Pál 2011 - Judit Pál, *Polgárok vagy politikusok? Az erdélyi városok országgyűlési képvisellete a kiegyezés után*, în István H. Németh, Erika Szívós, Árpád Tóth (szk.), *A város és társadalma. Tanulmányok Bácskai Vera tiszteletére*, Budapest, 2011, p. 346-360.
- Pál 2013 - Judit Pál, *The Representation of Transylvanian Towns in Parliament in the Period 1878-1910*, în *TR*, XXII, 2013, 4, p. 46-67.
- Pál 2014 - Judit Pál, *Representation of the Transylvanian Towns in the Hungarian Parliament and Town MPs after the Austro-Hungarian Compromise (1866-1875)*, în Judit Pál, Vlad Popovici (eds.), *Elites and Politics in Central and Eastern Europe 1848-1918*, Frankfurt am Main etc., 2014, p. 225-248.
- Pap 2010 - József Pap, *A választójog és a választókerületi beosztás problematikája erdélyben (1848-1877)*, în *ActaAA, Nova Series XXXVII, Sectio Historiae*, 2010, p. 123-144.
- Papp 1866 - Miklós K. Papp (szk.), *Kolozsvári Nagy Naptár 1866-dik évre*, Kolozsvár, 1866.
- Păcățian 1906 - Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur sau luptele politice-naționale ale românilor de sub coroana Ungară*, vol. IV, Sibiu, 1906.
- Păcățian 1909 - Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur sau luptele politice-naționale ale românilor de sub coroana Ungară*, vol. V, Sibiu, 1909.
- Protocolulu 1861 - *Protocolulu ședințelor conferinței naționale românești ținute din 1/13 până în 4/16 Ianuarie 1861 la Sibiu sub președinția a doi Arhiepiscopi românești din Transilvania cu aclusele sale și cu unu comentariu*, Brașov, 1861.

Reprezentanții Sebeșului în Parlamentul Ungariei (1866-1918)

- Protocolulu 1863 - *Protocolulu Congresului natiunii romane din Ardealu, ce s'au tienutu in Sabiu la 20/8 Prieru 1863*, Sibiu, 1863.
- Protocolulu 1866 - *Protocolulu și cartea de documente a Dietei Marelui Principatu Transilvania conchiemata în libera cetate regia Clusiu pe 19-a novembrie 1865*, Cluj, 1866.
- Révai 1916 - *Révai Nagy Lexikona*, vol. XIV, Mons-Ottó, Budapest, 1916.
- Sturm 1892 - Albert Sturm (szk.), *Országgyűlési Almanach 1892-1897*, Budapest, 1892.
- Sturm 1897 - Albert Sturm (szk.), *Országgyűlési Almanach 1897-1901*, Budapest, 1897.
- Sturm 1901 - Albert Sturm (szk.), *Országgyűlési Almanach 1901-1906*, Budapest, 1901.
- Szinnyei 1890-1914 - József Szinnyei, *Magyar írók élete és munkái*, ediție on-line, <http://mek.oszk.hu/03600/03630/>, accesat la 30.03.2014.
- Szivák 1901 - Imre Szivák, *Országgyűlési képviselőválasztás és curiai bírások Codex*, Budapest, 1901.
- Tassy 1904 - Károly Tassy (szk.), *Az 1901-1906. Országgyűlés képviselőinek sematizmusa*, Budapest, 1904.
- Toth 1973 - Adalbert Toth, *Parteien und Reichstagswahlen in Ungarn 1848-1892*, München, 1973.
- Varga 2010 - Árpád E. Varga, *Erdélyi etnikai és felekezeti statisztikája 1850-2002*, ediție on-line, <http://www.kia.hu>, accesat la 30.03.2014.
- Végyvári, Zimmer 1910 - Ferenc Végyvári, Ferenc Zimmer (szk.), *Sturm-féle Országgyűlési Almanach 1910-1915*, Budapest, 1910.
- Wurzbach 1890 - Constant von Wurzbach, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich*, vol. 59, Wien, 1890, ediție on-line, <http://www.literature.at/collection.alo?objid=11104>, accesat la 10.04.2014.
- Zichy, Deresty 1896 - Hermán Zichy, Gy. M. Deresty, *Magyar Zsidók a Millenniumon. Művelődéstörténeti tanulmány*, Budapest, 1896, ediție consultată on-line, <https://archive.org>, accesat 10.04.2014.

Cuvinte-cheie: alegeri parlamentare, deputați, electorat, Sebeș, Ungaria dualistă.

Keywords: parliamentary elections, representatives, voters, Sebeș, dualist Hungary.

LISTA ABREVIERILOR

AAC	- Acta Archaeologica Carpathica. Cracovia.
ABR	- Arbeitsberichte zur Bodendenkmalpflege in Brandenburg. Calau.
Acta	- Acta (Siculica). Muzeul Național Secuiesc. Sfântu Gheorghe.
ActaAA	- Acta Academiae Agriensis. Sectio Historiae. Eszterházy Károly Főiskola. Eger.
ActaArch	- Acta Archaeologica. Copenhagen.
ActaArchHung	- Acta Archaeologica. Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest.
ActaH	- Acta Hargitensia. Hargita Megye Múzeumainak Évkönyve. Miercurea Ciuc.
ActaMN	- Acta Musei Napocensis. Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei. Cluj-Napoca.
ActaMP	- Acta Musei Porolissensis. Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău. Zalău.
AÉ	- Archaeologiai Értesítő a Magyar régészeti, művész-történeti és éremtani társulat tudományos folyóirata. Budapest.
AIIA	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj. Cluj-Napoca (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu” Cluj-Napoca).
AIIAI/AIIX	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” Iași. (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” Iași).
AIIGB	- Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca. Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca. Cluj-Napoca.
AIIN	- Anuarul Institutului de Istorie Națională. Cluj-Sibiu.
AISC	- Anuarul Institutului de Studii Clasice. Cluj (Sibiu).
AJA	- American Journal of Archaeology. New York.
AK	- Archäologisches Korrespondenzblatt. Main.
Altertum	- Das Altertum. Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Berlin.
Aluta	- Aluta (Studii și comunicări - Tanulmányok és Közlemények). Sfântu Gheorghe.
AM	- Arheologia Moldovei. Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”. Iași.
AnB	- Analele Banatului (serie nouă). Muzeul Banatului. Timișoara.
Angustia	- Angustia. Muzeul Carpaților Răsăriteni. Sfântu Gheorghe.
AnUBI	- Analele Universității din București - Istorie. Universitatea din București. București.
AnUCIPI	- Analele Universității „C. I. Parhon”, seria Științe Sociale. Istorie. Universitatea din București. București (din 1964 Analele Universității din București - Istorie).
Aquileia Nostra	- Aquileia Nostra. Bollettino dell'Associazione Nazionale per Aquileia. Milan & Aquileia.
ARCHEA	- Archéologie du cimetière chrétien. Actes du 2 colloque ARCHEA, Orléans 29 Septembre-1 ^{er} Octobre 1994.

	Supplément à la Revue Archéologique du Centre de la France 11. Tours: FÉRACF.
Antiquity	- Antiquity. A Quartely Review of World Archaeology. York.
AO	- Arhivele Olteniei. Craiova; serie nouă (Institutul de Cercetări Socio-Umane. Craiova).
APA	- Acta Praehistorica et Archaeologica. Berlin.
Apulum	- Apulum. Acta Musei Apulensis. Buletinul Muzeului Regional Alba Iulia/Anuarul Muzeului Național al Unirii. Alba Iulia.
ArchAustr	- Archaeologia Austriaca. Viena.
Archeologické rozhledy	- Archeologické rozhledy. Praga.
ArchHung	- Archaeologica Hungaria. Budapest.
ArchKözl	- Archaeologiai Közlemények. Pesten (1859-1899).
Argo	- Argo.
ArhBas	- Arhivele Basarabiei. Chișinău (1929-1938).
ArhSom	- Arhiva Someșană. Arhiva Someșană. Revistă istorico-culturală. Năsăud (1924-1940).
Astra Salvensis	- Astra Salvensis. Cercul Salva al ASTRA. Salva.
AT	- Ars Transilvaniae. Institutul de Istorie și Arheologie Cluj-Napoca. Cluj-Napoca.
AUA	- Annales Universitatis Apulensis. Series Historica. Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia. Alba Iulia.
AV	- Arheološki vestnik. Ljubljana.
AVSL	- Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde. Sibiu.
BAHC	- Bibliotheca Archaeologica et Historica Corvinensis. Hunedoara.
Banatica	- Banatica. Muzeul de Istorie al Județului Caraș-Severin. Reșița.
BA	- Biblioteca de arheologie. Muzeul Național de Istorie a României. București.
BAR	- British Archaeological Reports (International Series). Oxford.
BB	- Bibliotheca Brukenthal. Muzeul Național Brukenthal. Sibiu.
BCȘS	- Buletinul Cercurilor Științifice Studențești. Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia. Alba Iulia.
BerRGK	- Berichte der Römisch-Germanischen Kommission. Roman-Germanic Commission. Frankfurt am Main.
BHAUT	- Bibliotheca Historica et Archaeologica Universitatis Timisiensis. Timișoara.
BHAB	- Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica. Muzeul Banatului Timișoara. Timișoara.
BIAUL	- Bulletin of the Institute of Archaeology. University of London.
Biserica și Școala	- Biserica și Școala - Foaie Bisericească-scolastică, literară și economică. Arad (1877-1948).
BM	- Bibliotheca Marmatia. Baia Mare.
BMA	- Bibliotheca Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii. Alba Iulia.
BMS	- Bibliotheca Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica”. Sebeș.
Brukenthal	- Brukenthal. Acta Musei. Muzeul Național Brukenthal. Sibiu.

Lista abrevierilor

BS	- Bibliotheca Septemcastrensis. Sibiu.
BTh	- Bibliotheca Thracologica. Institutul Român de Tracologie. București.
BUFM	- Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte Mitteleuropas.
Bună Vestire	- Bună Vestire. Organ de zidire creștină. Roma.
BV	- Bayerische Vorgeschichtsblätter. Kommission für bayerische Landesgeschichte.
CAANT	- Cercetări arheologice în aria nord-tracă. Institutul Român de Tracologie. București.
CAn	- Current Anthropology. Chicago.
Carpica	- Carpica. Complexul Muzeal „Iulian Antonescu”. Bacău.
CCA	- Cronica cercetărilor arheologice. București.
CCDJ/CCBD	- Cultură și civilizație la Dunărea de Jos/Culture et civilisation au Bas Danube. Muzeul Dunării de Jos. Călărași.
CCRPM	- Cercetări de conservare și restaurare a patrimoniului muzeal. București.
Cele Trei Crișuri	- Cele Trei Crișuri. Fundația Cele Trei Crișuri. Oradea (1920-1944).
Chronica Valachica	- Chronica Valachica. Vezi Scripta Valachica.
Chronos	- Chronos. Revistă de istorie. Despărțământul ASTRA „Mihail Kogălniceanu” Iași. Iași.
Civilisations	- Civilisations. Revue international d'anthropologie et de sciences humaines. Institut de Sociologie de l'Université libre de Bruxelles. Bruxelles.
CLL	- Cercetări de limbă și literatură. Oradea.
CN	- Cercetări numismatice. Muzeul Național de Istorie a României. București.
CommArchHung	- Communicationes Archaeologicae Hungariae, Magyar Némzeti Múzeum. Budapest.
Corviniana	- Corviniana. Acta Musei Corvinensis. Hunedoara.
Crisia	- Crisia. Culegere de materiale și studii. Muzeul Țării Crișurilor. Oradea.
CSSZMÉ	- Csíki Székely Múzeum Évkönyve. Muzeul Secuiesc al Ciucului. Miercurea Ciuc.
Cultura creștină	- Cultura creștină. Publicație apărută sub egida Mitropoliei Române Unite cu Roma Greco-Catolică și a Facultății de Teologie Greco-Catolică din Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Departamentul Blaj. Blaj.
Cultura poporului Dacia	- Cultura poporului. Cluj, București (1921-1930).
	- Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie. București, I, (1924) - XII (1948). Nouvelle série: Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”. București.
Danubius	- Danubius. Muzeul de Istorie Galați. Galați.
DavarLogos	- Davar Logos. Revista biblico-teologică de la Facultad de Teología de la Universidad Adventista del Plata.
DocMis	- Documenta Missionaria. Documenta Missionaria Hungariam et regionem sub ditone turcica existentem spectantia. Szegedi Hittudományi Főiskola. Szeged.

DolgCluj	- Dolgozatok az Erdély Nemzeti Múzeum Érem - és Régiségtarából. Kolosvár (Cluj).
DolgSzeged	- Dolgozatok. A. M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem Archaeologiai Intézetéből. Szeged.
Drobeta	- Drobeta. Muzeul Regiunii Porților de Fier. Drobeta Turnu-Severin.
EcHR	- The Economic History Review. Economic History Society (UK).
EHR	- The English Historical Review. University of Oxford. Oxford (UK).
EJA	- European Journal of Archaeology.
EphNap	- Ephemeris Napocensis. Institutul de Arheologie și Istoria Artei. Cluj-Napoca.
Eurasia Antiqua	- Eurasia Antiqua. Zeitschrift für Archäologie Eurasiens. Mainz am Rhein.
Familia Română	- Familia Română. Baia Mare.
FI	- File de istorie. Muzeul de Istorie Bistrița. Bistrița.
Flacăra sacră	- Flacăra sacră. Organ pentru propagarea creațiunii umane în România. București (1934-1942).
FoliaArch	- Folia Archaeologica. Magyar Történeti Múzeum. Budapest.
Germania	- Germania. Anzeiger der Römisch-Germanischen Kommission. Frankfurt am Main.
Glasul monahilor	- Glasul monahilor. București (1924-1946).
Hermannstädter Zeitung	- Hermannstädter Zeitung. Sibiu.
Hesperia	- Hesperia. American School of Classical Studies at Athens. Cambridge.
HistTeacher	- The History Teacher. Society for History Education; University of Notre Dame. History Teachers' Association. USA.
HJ	- The Historical Journal. Cambridge University. Cambridge (UK).
HU	- Historia Urbana. Institutul de Cercetări Socio-Umane. Sibiu.
IPSR	- International Political Science Review. Columbia University, USA & Australian National University.
IS	- International Security. Belfer Center for Science and International Affairs. Harvard University. Cambridge (Massachusetts).
InvArchRoumanie	- Inventaria Archaeologica Roumanie. București.
InvArchRumänien	- Inventaria Archeologica Rumänien. București.
IPH	- Inventarta Praehistorica Hungariae. Budapest.
Istros	- Istros. Muzeul Brăilei. Brăila.
JAA	- Journal of Anthropological Archaeology.
Jahresbericht	- Jahresbericht des Instituts für Vorgeschichte der Universität Frankfurt am Main. Frankfurt am Main.
JAMÉ	- A Nyiregyházi Jónás András Múzeum Évkönyve. Nyiregyháza.
JAR	- Journal of Archaeological Research. New York.
JAS	- Journal of Archaeological Science. Academic Press. United States.
J. Biogeogr.	- Journal of Biogeography. London.

Lista abrevierilor

JCH	- Journal of Contemporary History. Sage Publications, Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC.
JFA	- Journal of Field Archaeology. Boston University.
JMH	- The Journal of Modern History. University of Chicago. Chicago.
JOML	- Jahrbuch des Oberösterreichischen Musealvereines für Landeskunde. Linz.
JPS	- The Journal of Peasant Studies. Critical Perspectives on Rural Politics and Development.
JRGZM	- Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums zu Mainz. Mainz.
JRS	- The Journal of Roman Studies. London.
JSRI	- Journal of the Study of Religious & Ideologies. Societatea Academică de Cercetare a Religiiilor și Ideologiilor. Cluj-Napoca.
JWP	- Journal of World Prehistory. New York.
KVSL	- Korrespondenzblatt des Vereines für Siebenbürgische Landeskunde. Hermannstadt [Sibiu].
Laborativ Arkeologi	- Laborativ Arkeologi. Institutionen för arkeologi och antikens kultur. Stockholms universitet. Stockholm.
Latomus	- Latomus. Revue d'études latines. Bruxelles.
Litua	- Litua. Muzeul Județean „Alexandru Ștefulescu” Gorj. Târgu-Jiu.
LȘ	- Lucrări științifice. Institutul de Învățământ Superior Oradea.
Magyar városok	- Magyar városok és vármegyék monográfiája. Budapest.
MAGW	- Mitteilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien. Wien (1912-1941).
Man	- Man. Man. Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland.
Marmatia	- Marmatia. Muzeul Județean Maramureș. Baia Mare.
MCA	- Materiale și cercetări arheologice. București.
Mecklenburgische	- Jahrbücher des Vereins für Mecklenburgische Geschichte und Altertumskunde.
MemAntiq	- Memoria Antiquitatis. Complexul Muzeal Județean Neamț. Piatra Neamț.
MittAnthrGesWien	- Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. Hrsg. von der Anthropologischen Gesellschaft in Wien.
Mitteilungen	- Mitteilungen aus dem Baron Brukenthalischen Museums. Sibiu.
ΜΩΜΟΣ	- ΜΩΜΟΣ. Őskoros Kutatók Összejövetelének konferenciakötete.
MonHistBp	- “Est tu scholaris” Ünnepi tanulmányok Kubinyi András 75. születésnapjára. Monumenta Historica Budapestinensia. Budapesti Történeti Múzeum. Budapest.
MT	- Magyar Törvénytár, Corpus Juris Hungarici. Budapest [Ungarische Gesetze].
MTCN	- Magyarország tiszti cím- és névtára. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Budapest.
NAFD	- Neue Ausgrabungen und Forschungen in Niedersachsen.
Nature	- Nature. London.

- OH VI** - Opuscula Hungarica VI. Magyar Nemzeti Múzeum. Budapest.
- OJA** - Oxford Journal of Archaeology, Blackwell Publishing Inc. United Kingdom.
- Ősrégészeti levelek** - Ősrégészeti levelek. Prehistoric newsletter. Budapest.
- PA** - Patrimonium Apulense. Alba Iulia.
- PamArch** - Památky archeologické. Praga.
- PAS** - Prähistorische Archäologie in Südosteuropa. Berlin.
- PBF** - Prähistorische Bronzefunde. München.
- Peuce** - Peuce. Studii și comunicări de istorie veche, arheologie și numismatică. Tulcea.
- Potaissa** - Potaissa. Studii și comunicări. Turda.
- PPS** - Proceedings of the Prehistoric Society. Cambridge-London.
- Programm Mühlbach** - Programm des evaghelischen Untergymnasium in Mühlbach und der damit verbundenen Lehranstalten. Mühlbach (Sebeș).
- PZ** - Prähistorische Zeitschrift. Deutsche Gesellschaft fuer Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, Institut für Prähistorische Archäologie. Berlin.
- QR** - Quaternary Research. University of Washington.
- QSR** - Quaternary Science Reviews. The International Multidisciplinary Research and Review Journal.
- RA** - Revista Arhivelor. București.
- Rațiunea** - Rațiunea. Organ al „Asociației științifice de educație pozitivă” București. București (1911-1914).
- RB** - Revista Bistriței. Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud. Bistrița.
- RC** - Revista Catolică. București (1912-1916).
- Realitatea ilustrată** - Realitatea ilustrată. Cluj, București (1927-1946).
- REN** - Revue des études napoléoniennes. Paris, France: Libraries Felix Alcan (1912-1924).
- Renașterea** - Renașterea. Organul oficial al Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului, Geoagiului și Clujului. Cluj.
- Revista din Iași** - Revista din Iași. Iași.
- Revista istorică** - Revista istorică: dări de seamă, documente și notițe. București (1915-1943).
- RHSEE** - Revue historique du sud-est européen. Institut d’Histoire Universelle „N. Iorga”. București (1925-1941).
- RHMC** - Revue d’histoire moderne et contemporaine. Berlin. Paris.
- RI** - Revista de Istorie (din 1990 Revista istorică). București.
- RIR** - Revista istorică română. Institutul de Istorie Națională - Universitatea București. București (1931-1947).
- RM** - Revista muzeelor. București.
- RREI** - Revue Roumaine d’Etudes Internationales. București.
- RRH** - Revue roumaine d’histoire. București.
- RRHA** - Revue Roumaine d’Histoire de l’Art, série Beaux-Arts. Academia Română. București
- Sargetia** - Sargetia. Buletinul Muzeului Județului Hunedoara (Acta Musei Devensis). Deva.
- SAA** - Studia Antiqua et Archaeologica. Institutul de Arheologie Iași. Iași.

Lista abrevierilor

SAI	- Studii și articole de istorie. Societatea de Științe Istorice din România. București.
SCIA	- Studii și Cercetări de Istoria Artei. Seria Artă Plastică. București.
SCICPR	- Studii și comunicări de istorie a civilizației populare din România. Sibiu.
SCIV(A)	- Studii și cercetări de istoria veche. București (din 1974, Studii și cercetări de istorie veche și arheologie).
SCIM	- Studii și cercetări de istorie medie. București.
SCN	- Studii și cercetări de numismatică. Institutul de Arheologie București.
Scripta Valachica	- Scripta Valachica. Studii și materiale de istorie și istorie a culturii. Târgoviște.
SDT	- Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt. Sibiu.
Societatea de mâine	- Societatea de mâine. Revistă săptămânală pentru probleme sociale și economice. Cluj (1924-1945).
SMIM	- Studii și Materiale de Istorie Medie. Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”. București.
Social Forces	- Social Forces. Department of Sociology at the University of North Carolina.
SSK	- Studien zur Siebenbürgischen Kunstgeschichte, Köln. Wien.
Starinar	- Starinar, Treća Serija. Arheološki Institut. Beograd.
StComCaransebeș	- Studii și comunicări. Muzeul Județean de Etnografie și Istorie Locală. Caransebeș.
StComSibiu	- Studii și comunicări. Arheologie-istorie. Muzeul Brukenthal. Sibiu.
StComSM	- Studii și comunicări. Muzeul Județean Satu Mare. Satu Mare.
StRI	Studii. Revistă de istorie (din 1974 Revista de istorie și din 1990 Revista istorică)
StudArch	- A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Studia Archaeologica. Szeged.
Studia	- Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Series Historia. Series Geologia-Geografia. Cluj-Napoca.
SUCH	- Studia Universitatis Cibiniensis. Series Historica. Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu. Sibiu.
SympThrac	- Symposia Thracologica. Institutul Român de Tracologie. București.
SzMMÉ	- A Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve. Szolnok.
Terra Sebus	- Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica”. Sebeș.
Thraco-Dacica	- Thraco-Dacica. Institutul Român de Tracologie. București.
Tibiscum	- Tibiscum. Studii și Comunicări de Etnografie și Istorie. Muzeul Regimentului Grăniceresc din Caransebeș. Caransebeș.
Tisicum	- Tisicum. A Jasz-Nagykun-Szolnok megyei muzeumok evkonye. Szolnok.
TR	- Transylvanian Review. Centrul de Studii Transilvane. Cluj-Napoca.
Trans.AmPhilos.Soc.	- Transactions of the American Philosophical Society. Philadelphia.

Transilvania	- Transilvania. Foaia Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român. Brașov.
Tribuna	- Tribuna. Arad (1911-1912).
Történelmi Szemle	- Történelmi Szemle. Magyar Tudományos Akadémia. Történettudományi intézet. Budapest.
TT	- Történelmi Tár. Magyar Történelmi Társulat. Budapest.
Tyragetia	- Tyragetia. Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei. Chișinău.
Țara Bârsei	- Țara Bârsei. Muzeul „Casa Mureșenilor” Brașov. Brașov.
Ungarische Jahrbücher	- Ungarische Jahrbücher. Berlin.
Unirea poporului	- Unirea poporului. Blaj (1919-1948).
UPA	- Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie. Berlin.
VAH	- Varia Archaeologica Hungarica. Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézete. Budapest.
Vjesnik	- Vjesnik Arheološkog Muzeja u Zagrebu. Zagreb.
VKT	- Várak. Kastélyok, Templomok. Történelmi és örökségturisztikai online magazin.
WorldArch	- World Archaeology. London.
WPZ	- Wiener Prähistorische Zeitschrift. Selbstverlag der Wiener Prähistorischen Gesellschaft. Wien.
Zalai Múzeum	- Zalai Múzeum. Zalaegerszeg.
Zborník SNM	- Zborník Slovenského Národného Múzea. Bratislava.
ZfA	- Zeitschrift für Archäologie. Berlin.
ZfSL	- Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde. Gundelsheim.
Ziridava	- Ziridava. Studia Archaeologica. Muzeul Județean. Arad.